

Fota: Eva Mališová

postupně uvědomil, že ten les je strašně důležitý i u nás. Že les je vlastně základ stře-doevropské přírody. Ty louky byly člověkem vytrženy z lesů, les je obklopuje. Že je nutné pro ten les fakticky také něco dělat, nejen podepisovat petice a kritizovat. Velice mne v tom inspirovalo slovenské Lesoochranárske zoskupenie VLK. Nejprve jsme se tedy pus-tili za pomoci kampaně Místo pro přírodu do záchrany krásného prastarého jedlobuko-vého lesa, kterému říkáme Ščúrница, a později jsme díky odkazu jedné kloboucké důchod-kyně, paní Sedláčkové, koupili i les na Stráži, který propojuje dvě luční přírodní rezervace, o které jsme se léta starali. My prostě k tomu lesu postupem času došli. A prostřednictvím lesa i k velmi významnému prvku svobody lesa, k divočině. Bez ní není a nebude ani svo-body člověka.

Na kopci, na jehož úbočí se dnes rozkládá Ščúrница, měl stát v 80. letech hotel. Je vaší zásluhou, že tam nestojí. Byl velký problém v těch dobách zabránit podobné stavbě?

To byla velká kauza. Tehdy si vymysleli, že postaví na Ploščinách, v té nejkrásnější části s jalovci, kde se dneska pasou ovce, hotel. A nám se to krajně nelíbilo. A tak jsme začali bojovat tehdejšími prostředky, dovolávali

jsme se „strany a vlády“. Naše strategie byla tehdy jasná: když budeme dělat poctivě akce na ochranu přírody, nemůže nám nikdo nic vyčítat. Chodili jsme sázet stromky, opravovat studánky, v lesích jsme pomáhali stavět oplo-cenky, JZD sbírat kameny. Do politiky jsme se příliš nepletli. A to nám dávalo takovou něja-kou sílu, když nastal skutečně velký problém, jako byly Ploščiny nebo třeba Barum Rally přes Bílé Karpaty. My využili určité dvojkolej-nosti té doby a šli jsme po linii státní správy i tlaku na linii stranickou. Odbornou diskusi jsme vedli s okresem, s tehdejšími Střediskem státní památkové péče a ochrany přírody, s městem, a když nás neuspokojovala jejich stanoviska, tak jsme si stěžovali až na ústřed-ním výboru komunistické strany. I v Rudém právu byl tehdy otištěn článek, komise jez-dily... Už byl dokonce vykácený průsek, že se bude stavět, ale nakonec od té stavby upustili. Já sám bych se rád dozvěděl, nakolik to byl skutečně náš úspěch a nakolik v tom hrály roli nějaké jiné vlivy. Stejně tak to Barum Rally jsme tehdy zastavili.

V téhle souvislosti stojí za pozornost ještě jeden aspekt. Za těch čtyřicet let se nám některé věci propojily, aniž bychom to jakko-liv plánovali. Když jsme bojovali proti hotelu, vůbec jsme netušili, že bychom se někdy mohli zajímat o ty lesy tam, že bychom je dokonce mohli vykoupit a vytvořit tam sou-kromou rezervaci, která ve spojení se státní rezervací na vrcholu dneska tvoří krásný veli-ký přírodní celek. Kdybychom tenkrát proti hotelu nebojovali, nikdy by se to nepodařilo. Stejně tak třeba na Stráži. Před léty jsme tam ochraňovali malé stromky, listnáče, jenom z toho důvodu, že nám bylo líto, že se o ně nikdo nestará, že jsme nechtěli smrkovou monokulturu. Ani jsme nevěděli, koho to je. No a dneska ten les vlastníme a ty stromky, co jsme tenkrát zachránili, tvoří kostru přirozené-ho základu toho lesa.

Jak vnímáš současnou ochranu přírody v České republice, její silné a slabé stránky?

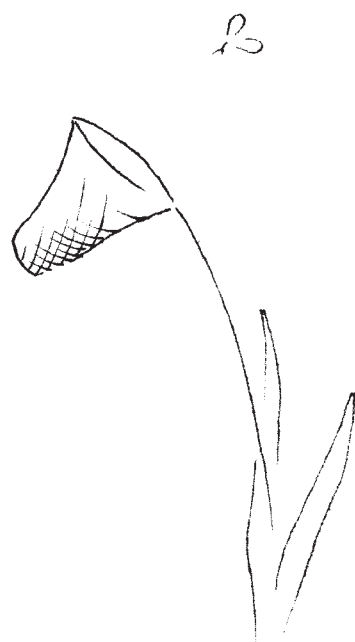
Silnou stránkou je jednoznačně bohatá, již desetiletí trvající tradice dobrovolné, nestátní ochrany přírody. S dobrými výsledky a vel-kým, mnohdy bohužel nedostatečně vyu-žitým potenciálem. Právě nestátní sektor

zde v minulosti výrazně přispěl k formování ochrany přírody a krajiny; koneckonců i lidé, kteří stáli začátkem 90. let za našimi nespo-rně dobrými zákony na ochrany přírody, vzešli právě z nestátní sféry. Nejcennějším vkladem do budoucnosti zůstávají dlouhodobě utváře-né vztahy mezi řadou nevládních organizací, jednotlivců i profesionálních ochránců přírody a krajiny.

Slabou stránku vidím v silně konzumní a zatím stále neuspokojené společnosti, což se pro-jevuje v tom, že zde je v politice i v sociální oblasti pro ochranu přírody velké nepochope-ní. V určitých momentech dnes máme lepší oporu v Evropě než na národní úrovni. Trochu neštěstí je, že zejména státní ochrana přírody zde nemá úplně dobré jméno u veřejnosti. Mnoho různých zákazů, příkazů, omezení a nařízení lidé nechápu a státní ochrana přírody je není schopná dostatečně vysvětlit. U nevládek je to možná přeci jen o něco lepší, každopádně ve zlepšení pohledu na ochranu přírody u veřejnosti má státní i nestátní ochra-na přírody stále velký dluh.

**Děkujeme za rozhovor
Jan Moravec**

Autor rozhovoru pracuje v ČSOP a je členem redakční rady časopisu OP

kresba Jan Steklík

Severní Teritorium – Austrálií od Kakadu po Uluru

Petr Kovařík

Severní Teritorium, to je ta nejtypičtější Austrálie – taková, jakou si většina lidí představuje. Tady se nachází Rudé srdce Austrálie, právě tady najdeme

vyprahlé savany, polopouště a pouště, kterým dominuje neskutečný monolit Uluru spolu s dalšími podobně bizarními červenými skalními masivy.

Uluru – KataTjuta. Fota: autor

Většinu zmiňovaného australského státu skutečně pokrývají nekonečné a po většinu roku sluncem spalované pustiny s minimálním lidským osídlením, které je soustředěno převážně jen podél nejdůležitější dopravní tepny Stuart Highway, spojující hlavní město teritoria Darwin na severním pobřeží s Alice Springs v samém středu Austrálie. Není divu, že významnou část obyvatelstva zde stále tvoří původní Australci, kteří zde sídlili po tisíce let před příchodem Evropanů a výborně se přizpůsobili zdejšími podmínkám. Pravda, dnes má většina z nich určité potíže s „moderním“ způsobem života a často jen pasivně čeká na sociální dávky, stále však tito lidé přežívají zdejší klima podstatně lépe, než potomci Evropanů či dokonce zvědaví cizinci. Ti, pokud přiletí v horké části roku do Darwinu, jsou většinou ihned po přiletu zaskočení tamějšími teplotami, kdy více než 35 °C ve stínu není žádnou vzácností. Ne nadarmo byl nejen střed Austrálie, ale i její tropický, monzuny zaplavovaný a mangrovy a pralesy lemovaný sever Britů dlouho považován za neobyvatelný.

Město nazvané po jednom z nejvýznamnějších biologů všech dob vzniklo až v druhé polovině 19. století, a to zřejmě jen z nutnosti zřídit na severním pobřeží Austrálie významnější přístav, který by zajišťoval kratší spojení pátého kontinentu s ostatními, severně položenými zeměmi. Dnes slouží město také jako výchozí bod pro cestovatele, kteří chtějí poznávat zajímavosti přírody severní Austrálie. A těch zajímavostí se nachází v Severním Teritoriu pozehaně, proto se zmíníme jen o některých z nich.

Národní park Kakadu – největší a nejrozmanitější

Pokud byste si měli vybrat jedno jediné místo v Austrálii, které byste měli navštívit a podrobněji se s ním seznámit, pak by to určitě mělo být Kakadu. V tomto národním parku je na jednom místě soustředěno tolik různých přírodních jevů, že zde můžete zůstat mnoho dní a týdnů a stále budete objevovat něco nového. I když – v tomto případě se o jednom místě tak úplně mluvit nedá, protože Kakadu představuje největší australský národní park. Byl vyhlášen v roce 1979 v severní části Severního Teritoria a jeho plocha činí neskutečných 19 804 km². Jen pro srovnání – největší národní park v České republice, Šumava, má rozlohu „pouhých“ 681 km². Pokud bychom chtěli v ČR

Níže položené pláně národního parku Kakadu bývají v době dešťů zaplaveny vodou, v době sucha pak krajina vysychá.

vyhlásit podobně rozsáhlé chráněné území, zabralo by téměř 90 % Moravy. Na severu park zasahuje až na mořské pobřeží, kde se nacházejí četné pobřežní mělčiny a ústí hned několika řek protékajících chráněným územím od jihu k severu. Pobřeží z velké části lemují mangrovové porosty a oblast je díky tomu důležitá také pro rozmnožování mnoha druhů ryb. Asi 80 % rozlohy Kakadu pokrývají savanové lesy, tvořené především četnými druhy blahovičníků. Eukalypty jsou pro Austrálii typické, vyskytovaly se původně jen na tomto kontinentu a známe jich přes 700 druhů. Zmiňovaný biotop hostí nejvíce druhů živočichů a rostlin v Kakadu. Můžete zde vidět četné a pro australskou oblast typické skupiny, např. varany, ježuru, klokany, vačice, kaloně, kakadu a jiné papoušky nebo pěvce z čeledi kystráčkovitých (*Meliphagidae*) či modropláštinkovitých (*Maluridae*).

Níže položené oblasti Kakadu, zejména v okolí řek, procházejí v průběhu roku dramatickými změnami v závislosti na počasí. V období dešťů jsou rozsáhlé oblasti parku zaplaveny vodou, naopak v době vrcholícího sucha dochází k vysychání mokřadů a voda zůstává jen ve vodnatějších řekách a jezerech a v některých odstavených říčních ramenech, zvaných v Austrálii billabongy. Není divu, že v období sucha zbývající mokřady doslova kypí životem, a tak je zde možné vidět velké množství živočichů na jednom místě. Například

v oblasti Yellow Water je možné během krátké plavby menší výletní lodí po nevysychajícím jezeře vidět několik desítek druhů ptáků a celou řadu dalších živočichů. Mezi nejnápadnější opeřence bezesporu patří pelikán australský (*Pelecanus conspicillatus*), čáp černokrký (*Ephippiorhynchus asiaticus*) zvaný zde jabiru či husovec strakatý (*Anseranas semipalmata*), který ve velkém počtu obývá záplavové oblasti kolem řek severní Austrálie, ale k nelibosti sadařů také rád hromadně navštěvuje mangrové plantáže. Vyskytuje se zde několik druhů ledňáčků, volavek, kormoránů, ibisů či rybáků, početná je kachnička vlnkovaná (*Nettapus pulchellus*) či husička australská (*Dendrocygna eytoni*), ostnák lotosový (*Irediparra gallinacea*), i z ČR známá pisila čáponohá (*Himantopus himantopus*) a další. K mokřadům se přilétají napít i další ptačí druhy z okolních suchých oblastí, takže je tu možné vidět například hejna papoušků, zejména početných kakadu naholicích (*Cacatua sanguinea*), kakadu růzových (*Eolophus roseicapilla*) či loriů mnohobarvých (*Trichoglossus haematodus*). Obdobná životem překypující místa samozřejmě přitahují četné dravce, v čele s velkým, černobíle zbarveným orlem bělobřichým (*Haliaeetus leucogaster*). Mokřadní oblasti národního parku Kakadu jsou také vyhlášené výskytem krokodýla mořského (*Crocodylus porosus*), největšího žijícího plaza světa. Dosahuje délky i přes 6 metrů a hmotnosti více než tunu. Je velice dobrým plavcem,

takže dokáže překonat velké vzdálenosti. Při cestách po řekách se dostává často daleko do vnitrozemí, naopak na moři byli jednotliví krokodýli pozorováni i stovky kilometrů od pobřeží. Kromě jiného se tento majestátní plaz vyznačuje pramalým respektem k lidem a jen v Austrálii je každý rok zaznamenán alespoň jeden smrtelný útok krokodýla na člověka.

V jižní a východní části se reliéf Kakadu mění na kopcovitý a skalnatý a posléze přechází do oblasti náhorní plošiny Arnhemské země, která pokračuje východním směrem a z velké části je vyčleněna jako jedno z největších území patřících původním obyvatelům, zejména lidem národa Yolngu. Domorodá kultura má v této oblasti dlouhou historii a v jihovýchodní části Kakadu, především v oblasti Nourlangie Rock a Ubirr, je tak možné vidět četné památky domorodého umění – historické skalní kresby.

Za termity a deštnými lesy do Litchfieldu

Menším, ale také velice zajímavým chráněným územím na severu Severního Teritoria je národní park Litchfield. Už jen kvůli nespočetným termitištům stojí za to jej navštívit. Můžete v něm vidět jednak klasické kónické či středověké katedrály připomínající stavby, které u termitů druhu *Nasutitermes triodiae* někdy dosahují výšky až 6 metrů, jednak kompasová termitiště, která budují termiti druhu *Amitermes meridionalis* a která jsou na výšku plochá a otočená

Austrálie je velice bohatá na plazy. Mezi nejkrásnější druhy patří i největší australský ještěr – varan obrovský (*Varanus giganteus*).

Kakadu je známé také četnými starými skalními kresbami původních Australců. Jednou z nejbohatších lokalit z tohoto pohledu je Nourlangie Rock.

úzkými stranami v severojižním směru, což napomáhá jejich termoregulaci.

Většinu parku tvoří divoká krajina pískovcových skalních plošin s hluboce zaříznutými údolními dravých říček, které zde také vytváří četné vodopády a skalní jezírka. Navíc se tento park honosí výskytem dobře zachovalých zbytků typických monzunových deštných lesů, které rostou právě v zaříznutých údolích a na které je vázán značný počet druhů planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a dalších

organismů. Z mnoha pozoruhodných živočichů obývajících tamější lesy je možné zmínit například kaloně, kteří na některých místech vytvářejí na stromech početné a patřičně vonící kolonie nebo velkého lesního holuba dvoubarevého (*Ducula bicolor*), dosahujícího délky těla přes 40 cm a živícího se v korunách stromů lesními plody. Opomenout nemůžeme ani tabona oranžovonohého (*Megapodius reinwardt*). Taboni jsou jedinými ptáky, kteří nezahřívají svoje vejce tělesným teplem a místo toho využívají teplo okolního prostředí. Samci tabona oranžovonohého proto budují z rostlinného materiálu a hlíny kupovité stavby. Nahromaděný materiál pak tleje a zahřívá taboní vejce. Některé hromady tohoto relativně malého druhu tabona mohou být i 4,5 metrů vysoké a 9 metrů široké.

Západní MacDonnellovo pohoří – opomíjené pohoří v poušti

Když se dostanete do středu Austrálie, neměli byste opomenout aspoň krátce navštívit národní park Západní MacDonnellovo pohoří. Nachází se uprostřed pustiny západně od Alice Springs a vyznačuje se nezaměnitelnou krásou pouštních hor, rozervaných skalisek a soutěsek s překvapivě vodnatými říčkami, v údolích obklopených refugii bohaté zelené vegetace. V parku existuje také několik značených cest, umožňujících podniknout i delší pěší výpravy téměř bez rizika zabloudění. Dobrou příležitostí vyzkoušet

si vytrvalost může být putování po nejdelší z těchto stezek zvané Larapinta Trail, která prochází parkem v úctyhodné délce 223 kilometrů. Střízlivé odhady hovoří, že i výkonnému turistovi by její projití trvalo přinejmenším deset dnů.

Chráněné území osídluje několik druhů klokanů, například skalní klokan černonohý (*Petrogale lateralis*) nebo velký klokan horský (*Macropus robustus*), u vody se pravidelně napájí nej-různější ptáci včetně dobře známých andulek vlnkovaných (*Melopsittacus undulatus*) či kaka-duů růžových (*Eolophus roseicapilla*). Vzácnější druhy zastupuje krásně zbarvený holub křepelčí (*Geophaps plumifera*) nebo pěvec s prapodivným českým názvem trávníček rezavouzdičkový (*Amytornis purnelli*). Co se týče plazů, jedním z nejuchvatnějších zážitků je setkání s největším australským ještěrem – nápadně černobíle skvrnitým varanem obrovským (*Varanus giganteus*), dorůstajícím i přes 2 metry délky.

Velká červená skála a ještě spousta menších – Uluru a Kata Tjuta

Bezpochyby nejtýpčtějším místem Austrálie, vyskytujícím se ve všech cestopisech, člancích i brožurách o nejmenším kontinentu, zůstává Uluru. Místními potomky Evropanů je sice tato skála trochu majetnický nazývána Eyrova (podle bývalého guvernéra Jižní Austrálie), původní Australci ji však označují výrazně déle svým názvem. Při pohledu na tento geomorfologický

fenomén asi nikoho nepřekvapí, že se stal nedílnou součástí jejich kulturní historie, náboženství a mytologie. Pokud se i dnes dokážete oprostít od okolního turistického hemžení a zapomenete na blízká parkoviště a skupinky zběsile se fotografujících turistů, potom při pohledu na tento údajně největší monolit světa zjistíte, že to stálo za to a že povětšinou červená, ale podle polohy Slunce barvy měnící pískovcová skála je opravdu úžasná. V roce 1958 vyhlášený národní park navíc zahrnuje i 25 km západně ležící lokalitu Kata Tjuta neboli Mnoho hlav, oblast s výskytem o něco menších, ale o to početnějších rudých skal stejného původu jako Uluru. Celkem se v ní nachází v těsné blízkosti 36 skalních celků oddělených úzkými soutěskami, kterými je také možné celou oblast projít.

Při pozorném sledování přírody zjistíte, že ačkoliv se o krajině mluví jako o polopouštním až pouštním území, zdaleka není bez života. Nejnápadnější jsou četní ptáci, přičemž některé zdejší druhy znají chovatelé z celého světa – běžně se zde vyskytuje například holoubek diamantový (*Geopelia cuneata*), holub chocholatý (*Ocyphaps lophotes*), již zmiňovaná andulka vlnkovaná či zebříčka australská (*Taeniopygia guttata*). Nočnímu životu pak vládou vačnatci, v čele s největším klokanem rudým (*Macropus rufus*), a také plazi, kterých je odtud známo přes 70 druhů. Jen na okraj podotkneme, že v celé České republice najdete maximálně 11 původních druhů plazů.

Národní parky – pýcha i starost protinožců

Příroda Austrálie je jedinečná a stejně impozantní jsou i australské národní parky, které si právem vysloužily celosvětové uznání. Ochrana přírody má v Austrálii dlouhou tradici, vždyť Královský národní park nedaleko Sydney byl založen jen sedm roků poté, co měla tato kategorie chráněných území premiéru v americkém Yellowstonu. Podoba se severoamerickými parky se projevuje také například v důrazu kladeném na turistické využívání národních parků. Většina národních parků je vyhlášována a spravována jednotlivými státy Australského společenství a jen několik z nich je spravováno federální vládou (k těmto výjimkám patří i národní park Kakadu). Kromě národních parků tvoří soustavu tamějších chráněných území i celá řada dalších území různých kategorií, například mořské rezervace a mořské parky, zvláštní chráněná území, místa zvláštního vědeckého významu či botanické zahrady a historické lodní vraky.

Australské ekonomika patří mezi nejbohatší na světě a vzhledem k značné oblibě zejména národních parků je i ochrana přírody v Austrálii dotována na naše poměry velice vysokými částkami. Podstatnou část finančních prostředků je však nutné investovat do boje s velkým problémem tamější přírody – invazním šířením nepůvodních druhů rostlin a živočichů. Druhů, které byly do Austrálie zavlečeny a začaly se velice úspěšně šířit a vytlačovat původní faunu a flóru, je dlouhá řada a ukazuje se na nich zranitelnost australské přírody. Ta se vyvíjela velice dlouhou dobu izolovaně od okolního světa. Austrálie má obrovské množství endemitů, tedy druhů či celých skupin druhů, které se vyskytují jen zde; tyto druhy však zároveň často nejsou schopné konkurovat přízpusobivým druhům z jiných oblastí světa. Obdobně se tyto specializované druhy často nejsou schopny přizpůsobit výrazným změnám prostředí, ať už zaviněným přímo přeměnou krajiny člověkem či například prostřednictvím změny klimatu. Do budoucna tak zůstává otázkou, do jaké míry se podaří alespoň na území národních parků zachovat původní a jedinečnou australskou přírodu.

Autor pracuje v AOPK ČR, Správa CHKO Litovelské Pomoraví

Lišky polární na Islandu aneb Kde dávají bílé a modré lišky dobrou noc

Kamila Botková, Ester R. Unnsteinsdóttirová

Lstivý, úskočný, chytrý jako liška... Lišky nechají málokoho chladným, vzbuzují emoce, ať už pozitivní – svým huňatým kožichem a šelmí hravostí, či negativní – působením hospodářské ujmy nebo šířením nemocí. Nejznámější a celosvětově

nejrozšířenější je liška obecná (*Vulpes vulpes*), běžná i v České republice. Nejotužilejší z lišek je bez debat liška polární (*Vulpes lagopus*). V dalších řádcích se proto podrobněji zaměříme na bionomii této méně známé lišky na Islandu.

„Modrá“ liščata při hře. Začátek léta v rezervaci Hornstrandir. Foto: Tobias Mennle

Povrch Uluru je modelován větrem, vodou a sluncem do zajímavých tvarů kontrastujících s okolní rovinnatou plání porostlou nízkou vegetací a zakrslými stromy.